

نقشه‌های آموزشی جغرافیا و تقویت هویت ملی

مفهوم «جغرافیا» با نقشه و نام «نقشه» با جغرافیا پیوندی ناگسستنی دارد. کافی است نام «نقشه» به میان آید تا مخاطب منتظر پسوند «جغرافیایی» شود. به نظر می‌رسد، علم جغرافیا با ترسیم کروکی‌ها و طرح‌های اولیه آغاز شده و به تولید نقشه‌های جغرافیایی به شکل سنتی و الکترونیکی انجامیده است.

نقشه‌ها، پراکنندگی یک موضوع یا چند پدیده‌ی جغرافیایی را بانقطه‌ها، خط‌ها و پهنه‌ها نمایش می‌دهند؛ چه سیاه و سفید باشند و چه رنگی. کافی است در کتاب یا مقاله‌ای، نقشه‌ای چاپ شده باشد تا به آن هویت جغرافیایی دهد و خواننده قبل از هر چیز گمان برد که با یک کتاب یا مقاله‌ی جغرافیایی روبه‌روست؛ ولو آن‌که کتاب یا مقاله‌ی مذکور در باب علوم دیگر باشد!

نقشه‌های امروزی نسبت به نقشه‌های قدیمی زیباتر، گویاتر و ماندنی‌تر به نظر می‌رسند، چرا که به شکل فایل‌های اطلاعاتی ماندگار و آسیب‌ناپذیرند و با افزایش عناصری سه‌بعدی (BD) و یا شبکه‌ای^۱ همراه هستند و دقت بیشتری هم دارند. نقشه‌ها، فرهنگ و فناوری تولیدکننده‌ی نقشه را نیز به نمایش می‌گذارند. نقشه‌های قبلی تنها وظیفه‌ی انتقال علم بین جغرافی دانان و مردم را انجام می‌دادند، اما نقشه‌های جدید، عنصری هنری را نیز به ماهیت خود افزوده‌اند.

علاوه بر این، نقشه‌ها وظیفه‌ی دیگری را برعهده داشته و دارند که همان تقویت هویت مکانی و وطنی (ملی) مصرف‌کنندگان نقشه است. در دنیای امروز، کم‌تر گردهمایی، مصاحبه و جلسه‌ای برگزار می‌شود که در آن نقشه‌ای به نمایش درنیاید. مصاحبه‌کنندگان در کنار نقشه، هویت ملی خود و دامنه‌ی تصمیم‌گیری و قلمرو رسانه‌ای مصاحبه را به نمایش می‌گذارند و یا برای این امر از یک پرچم استفاده می‌کنند. گردهمایی‌های علمی نیز از این دو عنصر (نقشه و یا پرچم) برای نمایش هویت خویش بهره می‌برند.

در آموزش جغرافیا نیز نقشه از ابزارهای عمده‌ی انتقال مفاهیم جغرافیایی به دانش‌آموزان است. دبیران جغرافیا از قدیم‌الایام از این نقشه‌ها بهره می‌گرفته‌اند تا «هویت ملی» و «وطن دوستی» را در دانش‌آموزان تقویت کنند. در اتاق‌های جغرافیا، کلاس‌های درس، راهروهای آموزشگاه‌ها و حتی اتاق مدیران و رئیس آموزشگاه، نقشه‌های جغرافیایی وطن عزیزمان ایران، پیوسته پیش روی دانش‌آموزان و معلمان قرار دارند. این پیوستگی نمایش قلمرو ایران، به تدریج در ذهن دانش‌آموزان جای ویژه‌ای باز کرده، نهادینه شده و به شکل ناخودآگاه عشق و علاقه به وطن را در آنان تقویت کرده است و آن را جزئی تفکیک‌ناپذیر از ارزش‌ها و نگرش‌هایشان می‌سازد. امیدواریم در پهنه‌ی ایران عزیز، کلاس درسی نباشد که در آن جغرافیا تدریس شود، اما مزین به نقشه یا نقشه‌هایی از وطن نباشد تا این وظیفه‌ی سنگین و این رسالت بزرگ را برعهده گیرد و دانش‌آموزانی علاقه‌مند به وطن را پرورش دهد.

ان‌شاء...